

ESAM

[Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi]

**I. Dünya Savaşı'nın 100. Yıldönümü
Uluslararası Sempozyumu**

-AÇILIŞ KONUŞMASI-

M. Recai KUTAN

7 Kasım 2014

I. DÜNYA SAVAŞININ 100. YILDÖNÜMÜ

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

Açılış Konuşması

M. Recai KUTAN

Aziz Misafirler,

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (ESAM) olarak düzenlediğimiz, “I. Dünya Savaşı’nın 100. Yıldönü”nde “Emperyalizm ve İslam Dünyası” konulu sempozyumumuza hoş geldiniz. Teşriflerinizden dolayı hepimize teşekkür ediyor, toplantımızın savaşız bir dünyaya vesile olmasını diliyorum.

Değerli Misafirler,

Bu sempozyumda, 8 oturumda 32 değerli ilim ve fikir adamlarımız tebliğleriyle savaşın siyasi, iktisadi, askeri, sosyal, kültürel, diplomatik, fikri boyutlarını ele alacaklardır. Bu savaşın sebeplerini ve etkilerini bütün kodlarıyla öğrenmenin ve bunu bir tarih bilinciyle değerlendirmeye tabi tutmanın gerekliliğine inanıyoruz. Tarih bilinci, sırf geçmişî hatırlamak değil, geleceğe ışık tutmak demektir.

Değerli Konuklar,

Dünya siyasi tarihine savaşların, çatışmaların, kutuplaşmaların hâkim olduğu bir dönem olarak yüzyılın ilk büyük savaşı, bundan tam yüz yıl önce başladı. I. Dünya Savaşı aynı zamanda insanlık tarihinin gördüğü en büyük ve en kapsamlı savaşı.

Savaşın temel nedenlerinden biri emperyalizmdi. Endüstriyel kapitalist ekonomiler, üretim için sadece hammaddeye değil aynı zaman da ürettikleri ürünleri satacak pazarlara ihtiyaç duyuyordu. Sömürgeciliğin öncüleri olan İngiltere ve Fransa, 19. yüzyıl boyunca dünyadaki stratejik toprakları ve kaynaklarını çoktan paylaşmıştı. Sahneye yeni çıkan İtalya ve Almanya ise açıklarını kapatmak zorundaydı. Bu emperyalist çatışma, savaşı kaçınılmaz hale getirdi.

1914 yılının ağustos ayında başlayan I. Dünya Savaşı'nda dünya iki bloğa ayrılmıştı.

Birinci blok; "İttifak Devletleri" diye adlandırılan Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti, İkinci blok; "İtilaf Devletleri" diye adlandırılan İngiltere, Fransa, Rusya idi.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na İttifak Devletleri saflarında katılması kararı, merhum Mehmet Akif'in:

"Üç beyinsiz kafanın derdine üç milyon halk,
Bak nasıl doğranıyor, kalk baba kabrinden kalk!"

dediği İttihat ve Terakki Hareketi'nin üç öncü ve güçlü ismi; Enver, Talat, Cemal paşalar tarafından verilmişti. Padişah ve Sadrazam Said Halim Paşa bu savaş kararından daha sonra haberdar olmuşlardı.

Birden fazla kıtada, ekonomik ve askeri anlamda güçlü ülkelerin dâhil olduğu, milyonlarca insanın öldüğü, milyonlarcasının yaralandığı, evsiz kaldığı, büyük kitlesel göçlerin meydana geldiği, insanların mülteci duruma düştüğü savaş; tam dört yıl sürdü.

Savaşa 25 milyondan fazla asker katıldı. Savaşın sonunda esir sayısı 8 milyonun üstündeydi. Kısacası I. Dünya Savaşı, bütün dünyayı doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiş büyük bir felaketti. 9 milyon kişinin öldüğü, bunun iki katı sayıda insanın yaralandığı savaşın bilançosu ağır oldu. Askerlerin yanı sıra binlerce sivil insan da; açlık, hastalık ve savaşın şiddetiyle hayatını kaybetti.

Savaş, bir Bosnalı Sırp milliyetçinin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdı ve eşini Saraybosna'da öldürmesi ile patlak verdi. Fakat savaşın nedeni tek başına bu suikast değildi. Ferdinand'ın öldürülmesi, gergin Avrupa'da savaşı başlatan bir kıvılcım çakmıştı. Yıllardır süren çıkar çatışmaları, paylaşım savaşları, silahlanma yarışı, milliyetçi hareketler dünyayı zaten bir savaşa sürüklüyordu ve 28 Haziran 1914'te gerçekleşen suikast sadece savaşın fiilen başlamasını sağladı.

Savaş, tüm Avrupa haritasını değiştirdi. Savaşın ardından Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya İmparatorluğu yıkıldı. Osmanlı'nın ardından Türkiye Cumhuriyeti, Avusturya-Macaristan'ın ardından Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya, Sırp-Hırvat ve Sloven Krallığı kuruldu. Batı'daki topraklarının büyük çoğunluğunu kaybeden Rusya'da ise Bolşevikler iktidara geçti.

Savaş, Avrupa toplumlarında öyle bir tükenmişlik duygusu yaratmıştı ki faşizm gibi ideolojiler yeşermek için uygun bir zemin buldular. Diğer yandan Rusya'da komünizm ortaya çıktı. Bunun sonucunda tüm dünya ideolojik bir çatışma ortamına sürüklendi. I. Dünya Savaşı'nın en önemli sonucu, yeni bir dünya savaşının da başlaması oldu. II. Dünya Savaşı'nda faşizme karşı bir savaş verildi. Sonrasındaysa soğuk savaş başladı ve bu kez komünizme karşı mücadele edildi. Kısacası I. Dünya Savaşı'nın etkisiyle tüm bir 20. yüzyıl ideolojik çatışmaların ve savaşların yüzyılı oldu.

I. Dünya Savaşı, Osmanlı toprakları içindeki sorunlara yeni bir boyut kazandırdı. 1914 öncesinde farklı etnik grupları ve farklı din ve mezhepten insanları bir arada tutmayı başaran Osmanlı İmparatorluğu dağılıp yeni devletler kurulunca buralarda etnik ve dini çatışmaların da fitili ateşlenmiş oldu. Balkanlar sürekli çatışma ortamına sürüklendi. Ortadoğu da benzer bir süreç yaşadı. Bu coğrafyada şu anki sınırların çoğu, savaş sonrasındaki barış anlaşmaları sonrasında çizildi. Ortadoğu'da çizilen ve çıkar paylaşımını yansıtan sınırların gerçekleri yansıtmadığı, günümüzde yaşanan tatsız gelişmelere bakıldığında kolayca anlaşılabilir. Hesaplaşma hâlâ sürmekte, eski anlaşmalar masaya getirilmektedir. Bu coğrafyada bugün yaşanan birçok anlaşmazlık, çatışma ve savaşın kökenlerine bakıldığında I. Dünya Savaşı'nın izlerini görmek mümkündür.

Savaş sırasında Filistin'in Yahudilerin yeni yerleşim alanı haline gelme sürecini İngiltere'nin desteklemesi sonucunda; ilerleyen yıllarda İsrail'in kurulması gerçekleşmiş, bu da dünya siyasetinin en önemli sorunlarından birini yaratmıştır. Bu bağlamda I. Dünya Savaşı, "Büyük İsrail Projesi"nin temellerinin atıldığı bir savaştır.

Son yıllarda İngiliz Ortadoğu'su yerine, bir ABD-İsrail ortak yapımı olan yeni bir Ortadoğu inşası söz konusudur. Temel hedef, daha önce de ifade ettiğim üzere Büyük İsrail'dir.

I. Dünya Savaşı, Haçlı Seferleri ile ortaya çıkan, yüzyıllara dayanan bir hesaplaşmanın kendisidir. Görülüyor ki, I. Dünya Savaşı "Çağdaş Bir Haçlı Seferi"dir. Bu yönüyle I. Dünya Savaşı; Batı'nın, Selçuklu ve Osmanlı'dan bu yana bu coğrafyanın İslam unsurlarıyla bitmeyen kavgasında önemli bir dönüm noktasıdır.

Yüzyıl öncesinde olduğu gibi bugün de ülkemiz, milletimiz ve coğrafyamız bir kez daha Batılı emperyalistler tarafından hedef alınmıştır. Emperyalist Batılı güçlerin milletimizi ve coğrafyamızı hedef olarak seçiş sebeplerini şöylece özetleyebiliriz.

I. Dünya Savaşı'nda düşmanın en çok Osmanlı padişahının “Halife-i Müslimin” sıfatını hedef aldığını, bunu hedeflerinin en başına koyduğunu görürüz. İngiltere ve Fransa, çok sayıda Müslüman ülkelerden sömürgeye sahip idiler. Bu sömürgelerde yaşayan Müslüman halk, Osmanlı padişahını “Halife-i Müslimin” olarak tanıyorlardı. Halife-i Müslimin, bu ülkelerde yaşayan Müslümanları, İngiltere ve Fransa aleyhine ayaklandırabilirdi.

İşte bir örnek olay!

Avustralya'da yaşayan, iki Afganlı Müslüman, Dondurmacı Gül Muhammed ile Kasap Molla Abdullah'ın hikâyesi bunun en güzel örneğidir. Halife Sultan Reşad'ın dünya Müslümanlarına yaptığı “Cihad-ı Ekber” çağrısı üzerine bu iki Müslüman, Avustralya'dan Osmanlılarla çarpışmak üzere gönderilecek olan “Anzak Birlikleri'ne savaş açmış, çatışma sonunda 4 Anzak askeri ölmüş, 7'si ise yaralanmış, bu iki Müslüman da şehit düşmüştür.

Bu sebeplerle Osmanlı Devleti'nin işgal edilmesi, halifeliğin yıkılması gerekiyordu. İslam halifesinin ortadan kaldırılması, “İmamesi koparılmış bir tespîh” gibi Müslümanların darmadağın olmasını sağlayacaktı. Dünyanın en önemli ulaşım yolları üzerinde bulunan İstanbul ve Çanakkale Boğazları ve Süveyş Kanalı, Osmanlı toprakları içinde bulunuyorlardı. Bunların emperyalistlerin kontrolü altında olması, onlar için hayati öneme sahipti. İngiliz Başbakanı Churchill'in, “Bir damla petrol, bir damla kandan daha değerlidir.” dediği petrol yataklarının önemli bir bölümü de Osmanlı topraklarında idi.

Aziz Dostlar,

Ben burada uzun uzun “I. Cihan Harbi”nin detaylarına girecek değilim. Çünkü aramızda çok değerli tarihçiler var. Çok değerli akademisyenler, araştırmacılar var. Biliyorum ki işin uzmanı olarak en doğru, en sağlıklı değerlendirmeleri onlar zaten yapacaklardır.

Bu nedenle, konuşmamı kapatmak üzere kısa bir açıklama yapıp, sözü asıl sahiplerine bırakmak istiyorum.

Değerli Konuklar,

Güzel bir söz var, “Savaşın ilk kaybedeni hakikattir.” diye. Gerçekten I. Dünya Savaşı sadece hakikatin değil hakikatle birlikte ahlakın, vicdanın, insanlığın kaybolduğu bir savaştır. Ve ne acıdır ki bizim savaşımız olmadığı halde bu savaşın en vahşi, en acımasız, en dramatik sahneleri bu mazlum coğrafyada yaşanmıştır.

Şimdi burada sorsam, eminim her birinizin ailesinde, ailesinde değilse bile mahallesinde ya bir Kafkas sürgünü ya bir Galiçya gazisi ya da bir Çanakkale şehidi vardır. Ben daha küçük bir çocukken Kafkas, Yemen, Güney cephelerinin hikâyeleri ile büyüdüm.

Genç yaşta muallim mektebini bitiren babam, savaş çıkınca Kafkas Cephesi'ne katılıyor. Ordu kumandanı İzzet Paşa'nın ısrarlı ikazlarına rağmen İttihatçı Enver Paşa “Sarıkaş Harekâtı”nı başlatıyor. Bu çılgınca karar 90.000 vatan evladının canına mal oldu. Bozgunun ardından babam da donmak üzereyken Malatya da, cellâtlık yapmış biri tarafından bir ahırda gübreye gömülerek kurtarılıyor. Ama donan ayakları deforme oluyor.

Annemin babası dedem bir subaydı. Annem henüz 6-7 yaşlarında iken Galiçya ve Yemen cepheleri için Malatya'dan ayrılıyor. Yemen'den dönüşte İngilizlere esir düşüyor. Savaş bitip Malatya'ya döndüğünde, annem yetişkin bir kızdır.

Dayım Güney Cephesi'nde çarpışırken İngilizlere esir düşüyor. Birmanya'daki bir esir kampına gönderiliyor. Halamın kocası Ali Alagöz, Kafkas Cephesi'nde Ruslara esir düşüyor. Alman esirler için hazırlanan kamptan bazı Almanlarla birlikte Japonya'ya kaçıyorlar.

Bu Cihan Harbi'nin gazilerinin anlattıklarıyla daha çocuk yaşlarında Osmanlı Devleti'ni batıran ittihatçılar ve bugün bile etkisinin sürdüren “ittihatçı zihniyeti” öğrenmiş oldum. Bu yüzden I. Cihan Harbi deyince benim aklıma hep Balkanlar, Kafkasya, Galiçya, Yemen, Filistin, Kuzey Afrika gelir. Bebeğini, eşini, yavuklusunu, anasını, babasını geride bırakıp cepheye koşan delikanlılar gelir.

“Gitme Yemen'e Yemen'e,

Yemen sıcak dayanaman.

Kalk borusu çalınca,

Sen küçüksün uyanaman” diye ağıt yakan analar gelir.

“Tüfeğim kayada asılı kaldı.

Esvabım sandıkta basılı kaldı.

Nişanlım ben ile küsülü kaldı” diye türküler çağırın koç yiğitler gelir.

I. Cihan Harbi’ndeki dramı anlamak için sadece türkülerimize bakmak bile yeterlidir.

Bakmayın adına “Yemen Türküsü - Çanakkale Türküsü” dendiğine... Her harfi her kelimesi; hüznle, acıyla, hasretle, yanık bir annenin yüreğiyle işlenmiş, yüreğiyle söylenmiştir bu türküler.

Aziz Misafirler,

Bilirsiniz, Mehmet Akif Ersoy Safahat’ında derki:

“Geçmişten adam hisse kaparmış... Ne masal şey!

Beş bin senelik kıssa yarım hisse mi verdi?

Tarihi tekerrür, diye tarif ediyorlar;

Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?”

Peki, I. Dünya Savaşı’ndan ibret alındı mı, ders çıkarıldı mı? Bence bugünün en önemli sorularından biri, bu olmalı. Bütün tarih kitapları, bu savaşı bir Sırp milliyetçisinin Avusturya veliahdına yaptığı suikasta bağlar. Evet, o kurşun belki ateşi yakan bir kıvılcım. Ama asıl neden hırs, açgözlülük, ele geçirme arzusu, emperyalizmin sömürme isteği, kandan ve savaştan beslenen zalim zihniyetler. Asıl neden bu.

Peki, 100 yıl sonra hangi noktadayız?

Şöyle çevremize bir bakalım; Irak’a, Suriye’ye Filistin’e, Libya’ya, Afganistan’a bakalım. Aynı kesif dumanlar, aynı acı feryatlar... Yerinden yurdundan edilmiş aynı mülteci hayatlar. Aynı sömürme arzusu, aynı hırs, aynı açgözlülük. Tek fark, 1914’e göre; daha gelişmiş silahlar, daha isabetli füzeler, daha acımasız bombalarla vuruluyor insanlık!

Bu böyle gidemez!

İnsanlığın yeni bir medeniyet inşasına ihtiyacı var. “Sömürünün değil hakça paylaşımın” esas olduğu bir dünyaya ihtiyacımız var. “Çatışma değil diyalogun”, “üstünlük değil eşitliğin”, “çifte standart değil adaletin” esas alındığı bir dünyaya ihtiyacımız var.

Savaşlar; “Haklının değil güçlünün kim olduğuna karar veriyor.” Bu yüzden Merhum Necmettin Erbakan’ın ifadesiyle; “Gücün değil Hakk’ın ve haklının hâkim olduğu yeni bir dünya”ya ihtiyacımız var. Tarihi gerçekler gösteriyor ki, böyle bir dünyayı emperyalist Batı Medeniyeti kuramaz. Çözüm ancak temeli hak ve adalet olan bizim medeniyetimizdedir.

Ben düzenlenen bu sempozyumun, bu yolda atılmış bir adım olmasını diliyorum; barış ve huzur dolu bir dünya temennisiyle tüm katılımcılara saygılar sunuyorum.